

Motion

1984/85:452

Ulf Adelsohn m. fl.

Den demokratiska rättsstaten

Moderat grundsyn

I denna motion redogörs för moderata samlingspartiets syn på dels den utveckling som lett fram till dagens politiska situation i Sverige, dels den enskildes ställning i samhället och andra konstitutionella frågor. Motionen ger uttryck för den grund som moderata samlingspartiets politik vilar på.

Motionens inledande avsnitt skall ses som en introduktion till samtliga de partimotioner som kommer att väckas under den allmänna motionsperioden. Dessa utformas mot bakgrund av den principiella syn som här redovisas.

Vägvalet

I valet 1985 ställs två olika föreställningar om Sveriges framtid mot varandra.

Den ena förordar en fortsättning på den alltmer kollektivistiskt präglade politik som drivits av socialdemokraterna under de senaste decennierna. En sådan politik innebär att en allt större del av samhällslivet direkt eller indirekt läggs under den politiska maktens kontroll. Denna politik har, vad gäller sin praktiska tillämpning, i allt väsentligt också stöd av vänsterpartiet kommunisterna.

Den andra förordar i stället en kraftfull politik för att frigöra olika delar av samhällslivet från det förstelnande och byråkratiserande inflytande som den successiva kollektiviseringen innebär. En sådan politik innebär en satsning på att ge människor och familjer den frihet under ansvar som är förutsättningen för ett öppet och livskraftigt samhälle. Denna föreställning om Sveriges utveckling företräds av moderata samlingspartiet, men överensstämmer i sina grundläggande drag väl med den politik som förordas av folkpartiet och centerpartiet.

Bakgrund

Den politiska, ekonomiska och sociala situationen i Sverige 1985 är ett resultat av de senaste decenniernas utveckling.

Slutet av 1960- och början av 1970-talen framstår i många hänseenden som en brytningstid för Sverige. Betydelsefulla personskiten i politiken sammanföll med en period av ideologisk turbulens och genomgripande förändringar av de yttre ekonomiska betingelserna för den svenska välfärdsutvecklingen.

Ditintills hade den svenska efterkrigsutvecklingen i många hänseenden varit harmonisk. Sverige hade undgått krigsårens förödelse och kunde genom sin exportindustris styrka och kompetens under några decennier njuta frukterna av en mycket snabb ekonomisk expansion. Det var möjligt att bygga ut den offentliga välfärden samtidigt som den privata välfärden, och därmed den samlade valfriheten för människorna, ökade.

Det var under denna period som många dödförklarade de klassiska politisk-ideologiska motsättningarna.

I denna situation var det måhända svårt att i brytningstiden se de förändrade villkor som Sverige ställdes inför.

Konkurrensvillkoren för den svenska exportindustrin förändrades. Väst-europa hade åter byggt upp sin industri. De s. k. nya industriländerna i Asien och Latinamerika började också att på allvar göra sig gällande på världsmarknaderna. Den första oljeprischocken 1973 blev inledningen till en djupgående världsekonomisk kris, vars effekter egentligen ännu inte övervunnits.

Dessa förändrade ekonomiska villkor innebar nya förutsättningar för den svenska utvecklingen. En fortsatt snabb utbyggnad av den offentliga sektorn skulle i denna situation ofelbart komma att leda till ett dramatiskt stegrat skattetryck i förening med snabbt stigande budgetunderskott. Detta skulle gradvis leda till att tillväxtens förutsättningar ytterligare undergrävdes, samtidigt som samhällsutvecklingen alltmer centraliserades och byråkratiserades.

I början och mitten av 1970-talet radikaliserades den socialdemokratiska politiken ytterligare. Det partiprogram som antogs 1975 satte förverkligandet av vittgående offentliga ingrepp i och regleringar av det ekonomiska livet – s. k. ekonomisk demokrati – i centrum för partiets verksamhet.

Den ekonomiska utvecklingen fram t. o. m. 1976 präglades av socialdemokraternas strävan att snabbt öka de offentliga utgifterna. En ny näringspolitik, nya arbetsmarknadslagar och icke minst en ekonomisk politik inriktad på att med inhemsk efterfrågeexpansion "överbrygga" den internationella konjunkturedgången ledde till en snabb och allvarlig urholkning av den svenska ekonomins konkurrenskraft.

1976 stod socialdemokraterna redo att ta nya steg på denna väg. Nya skattehöjningar i förening med införande av de klart socialistiskt inriktade löntagarfonder som då stod på LO:s program hade självfallet definitivt skjutit den svenska ekonomin ut över den avgrundens rand som redan kunde skönjas.

De borgerliga regeringarna

Men valet 1976 bröt enpartidominansen i svensk politik. Efter 44 års oavbruten regeringsställning fick det socialdemokratiska partiet gå i opposition.

I stället bildades en icke-socialistisk trepartiregering. Grundad på väljarnas utslag i valet leddes och dominerades denna av samverkan mellan de två mittenpartierna centern och folkpartiet.

De tre partierna var eniga om att det behövdes en kraftfull politik för att bryta utvecklingen mot ett alltmer kollektiverat samhälle. Förutom ett bestämt avvisande av förslag om löntagarfonder och andra socialistiska åtgärder präglades regeringens politik därför av ett stopp för skattehöjningar, insatser för avbyråkratisering och ökad rättssäkerhet samt olika åtgärder för att mera varaktigt stärka de enskilda individernas och familjernas ställning.

På det skattepolitiska området sänktes marginalskatterna samtidigt som en indexreglering satte stopp för inflationens kontinuerliga smyghöjning av skatterna. Tillsammans med avskaffandet av den allmänna arbetsgivaravgiften markerade detta en helt ny inriktning av det skattepolitiska arbetet. Individens rätt att få behålla en rimlig del av sitt arbetes lön sattes före statens krav på allt högre inkomster.

I fråga om avbyråkratisering och rättssäkerhet inleddes ett omfattande arbete. Betydande delar av den byråkrati som tidigare belastat främst små och medelstora företag sågs över och avskaffades. Den kanske på sikt viktigaste insatsen gjordes genom att ett skydd för avgörande medborgerliga fri- och rättigheter infördes i grundlagen.

Om dessa huvudlinjer i politiken var de tre regeringspartierna eniga.

På vissa andra områden rådde emellertid motsättningar. Ännu var inte insikten allmän om de nya krav som måste ställas på den ekonomiska politiken, och då främst på stark återhållsamhet i den statliga och kommunala utgiftsutvecklingen.

Om kärnkraftens roll i den framtida elförsörjningen rådde delade bedömningar, trots enighet om behovet av en kraftigt förstärkt satsning på att förbättra kärnkraftens olika säkerhetsfrågor. Under dessa år blev Sverige något av en världsledare just i kärnkraftssäkerhet.

Den första trepartiregeringen upplöstes i oktober 1978 till följd av motsättningar i kärnkraftsfrågan. En minoritetsregering av folkpartister kom att föra regeringsarbetet vidare inför valet 1979.

Efter valet 1979 återbildades en icke-socialistisk trepartiregering. Valet innebar en framgång för moderata samlingspartiet, vilket medförde att dess tyngd i regeringens arbete ökade. Valresultatet innebar emellertid att mittenpartierna fortfarande dominerade regeringens ledning och sammansättning.

Folkomröstningen i mars 1980 löste frågan om kärnkraftens roll i svensk energiförsörjning under de närmaste decennierna. Frågan kunde därmed avföras från den politiska dagordningen.

Den andra trepartiregeringen ställdes inför besvärliga uppgifter på den ekonomiska politikens område. En andra oljeprischock 1979 förde på nytt ner den internationella ekonomin i en djup konjunktursvacka. Riktigheten i

de varningar som förts fram inte minst från moderat sida om de strukturella problemen i den svenska ekonomin – trots de framsteg som gjorts när det gällt att övervinna överbrygningspolitikens kris i slutet av 1970-talet – uppenbarades.

Efter folkomröstningen i mars och storkonflikten i maj 1980 inleddes under hösten 1980 en omfattande omläggning av den ekonomiska politiken. Syftet var att genom omfattande besparingsprogram i förening med kraftiga skattesänkningar ge den svenska ekonomin en ny och bättre struktur.

Omläggningen av den ekonomiska politiken 1980–1981 var ett utomordentligt ambitiöst försök att leda in den svenska ekonomiska och politiska utvecklingen i nya banor. Den grundades på insikten om att en uthållig bas för fortsatt välfärdstillväxt endast kunde skapas om andelen offentliga utgifter och skatter varaktigt bringades ner till nivåer närmare dem som råder i omvärlden.

Omläggningen skedde samtidigt som regeringens politik fördes vidare på andra områden. Under moderat ledning togs redan 1980 de första stegen för att förbättra det svenska försvarets möjligheter till ingripande mot främmande ubåtar. JAS-projektet startades. I skolpolitiken fästes på nytt uppmärksamheten på behovet av klara normer och fasta kunskaper. Markpolitiken började läggas om till förmån för den enskildes intressen. När det gäller prövningar av enskilda bygg- och planärenden ändrades regeringens politik dramatiskt i positiv riktning. I socialpolitiken skedde en stark satsning på utbyggnad av hemsjukvården. Dataintegritetsfrågorna ägnades stor uppmärksamhet.

Omläggningen av politiken kom delvis att lyckas. Inriktningen på att skära ner ökningstakten av de offentliga utgifterna togs över av den mittenregering som tillträdde i maj 1981. Den tvingade även den socialdemokratiska regeringen efter oktober 1982 till att föra en delvis annan politik än man tidigare förordat.

Moderata samlingspartiet lämnade regeringen i maj 1981 sedan de bägge mittenpartierna övergivit den skattepolitiska överenskommelse som ingåtts i regeringen i februari, och i stället slutit en för oss moderater oacceptabel överenskommelse med socialdemokraterna. Efter "den underbara natten" fanns det, enligt vår mening, inga egentliga förutsättningar för att framgångsrikt fortsätta den nödvändiga omläggning av den ekonomiska politiken och skattepolitiken som inletts hösten 1980.

Mittenregeringen kom i väsentliga hänseenden att fortsätta de huvudlinjer för politiken som dragits upp under trepartiregeringen. Skattepolitiken förblev dock en tvistefråga mellan de tre icke-socialistiska partierna.

I dag föreligger inga avgörande meningsskiljaktigheter beträffande energipolitiken. Folkomröstningens resultat gäller. I skattepolitiken har skett ett betydelsefullt närmande. Synen på de långsiktiga nackdelarna av uppgörelser med socialdemokraterna torde i dag vara långt mer samstämmig än vad som var fallet i anslutning till "den underbara natten". Huvudinriktningen i

den ekonomiska politiken är i dag gemensam för de tre partierna.

Samtidigt visar erfarenheterna från den borgerliga regeringstiden på nödvändigheten av att en icke-socialistisk regering för sin politik med en klar strategi och med stark målmedvetenhet. I botten måste ligga den gemensamma övertygelsen om att Sverige gagnas långt bättre av uppgörelser inom en trepartikoalitions ram än av försök att etablera andra typer av politiska konstellationer och att det som ligger i Sveriges intresse i ett längre perspektiv också alltid måste ligga i de enskilda partiernas intresse.

Perioden 1976–1982 bröt enpartidominansen i svensk politik. Vår demokrati förnyades och vårt öppna samhälle stärktes. Individens fri- och rättigheter gavs ett klart grundlagsskydd. De automatiska skattehöjningarna stoppades. Samhällsutvecklingen lades om – om än långsamt och trevande – i riktning mot mer frihet och mindre förmynderi.

Trots problem och svårigheter var dessa år en period som gav Sverige nya möjligheter. Under dessa år regerades Sverige bättre än vad som var fallet såväl före – icke minst under lotteri- och Haga-epoken 1973–1976 – som efter.

De svikna förväntningarnas regering

Valet 1982 ledde till bildandet av en socialdemokratisk minoritetsregering. Valrörelsen dessförinnan präglades av den socialdemokratiska oppositionens ovilja att öppet redovisa konsekvenserna av den politik som skulle komma att föras. I stället skapades ett falskt intryck av att den ekonomiska balansen skulle kunna återvinnas utan större uppoffringar. Den fundamentala omstöpning av vårt öppna samhälle som införandet av kollektiva löntagarfonder innebär doldes bakom falska förespeglningar om utsträckta händer och brett samförstånd. Ett stort antal löften gavs till olika grupper. Vissa löften ansågs viktigare än andra och kallades därför "prioriterade".

Den socialdemokratiska valrörelsen var en naturlig följd av den tidigare förda oppositionspolitiken. Denna präglades av överbud, ekonomiskt lättsinne och ensidig missnöjespropaganda. Inte några förslag från de borgerliga regeringarna som syftade till sanering av den statliga budgeten accepterades av socialdemokraterna. Förslag till industripolitiskt stöd till krisindustrier ansågs konsekvent vara alltför snålt tilltagna. Den socialdemokratiska oppositionspolitiken omsatt i verkligheten skulle ha medfört en radikal förstärkning av obalanserna i den svenska ekonomin och en gigantisk ökning av statens skuldbörda.

De två år som förflutit sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde 1982 har visat på allt större skillnader mellan den politik socialdemokraterna gick till val på och den som förts i regeringsställning. Verkligheten har tvingat socialdemokraterna att svika de löften som ställdes ut under valrörelsen. Mest flagrant har detta varit inom det socialpolitiska området. Det främsta löftet ansågs vara att pensionerna skulle värdesäkras. Så blev det inte. Pensionerna räknas ännu upp endast en gång per år, avdrag gjordes för devalveringen, den extra basbeloppshöjningen blev en engångsföreteelse.

Skillnaden mellan den socialdemokratiska oppositionens löfte och den socialdemokratiska regeringens politik belöper sig för år 1984 till nästan 4 miljarder kronor. Ett annat prioriterat löfte gällde att "upphäva beslutet om en försämring av statens bidrag till den kommunala barnomsorgen". Beslutet upphävdes visserligen men ersattes av regler som även de innebar en försämring jämfört med tidigare regler. Särskilt hårt drabbades ickekommunal barnomsorg.

Skattetrycket har kontinuerligt skärpts. Den enskildes intressen har ständigt trätts förnär till förmån för en ofta odefinierbar statsnytta. Storebrorssamhället har manifesterats i en mängd nya lagar, förordningar och föreskrifter, åtföljda av en svällande kontrollapparat. Den offentliga sektorn breder ut sig. Statsskulden har ökat dramatiskt. Arbetslösheten har nått nya dystra rekordsiffror. Det finns goda skäl att anta att många av de väljare som röstade på socialdemokraterna i förra valet betraktar den regering de hjälpte till makten som en de svikna förväntningarnas regering.

Den socialdemokratiska regeringen tillträdde i en ekonomiskt besvärlig situation. Sedan länge inbyggda strukturella obalanser i det svenska samhället har givit oss stora ekonomiska problem. Men svårigheterna var välkända och doldes förvisso inte av de borgerliga partierna. Efter två år har obalanserna förvärrats. Den regering – oavsett vilken – som blir resultatet av 1985 års val kommer att få en svår uppgift i att försöka återge Sverige en ekonomi i balans. Ansvaret vilar tungt på den socialdemokratiska regeringen som inte förmått ens beträda den smala väg som så småningom leder fram till sanerade statsfinanser, bestående förbättring av internationell konkurrenskraft för svenska företag och incitament till extra arbetsinsatser och framtidstro hos den svenska befolkningen.

Den av socialdemokraterna omtalade s. k. tredje vägen har bestått dels av skattehöjningar, dels av chockdevalveringen på 16 % vid regeringstillträdet. Några förslag i avsikt att komma till rätta med de strukturella obalanserna har inte framlagts. Detta trots att förutsättningarna härför varit goda under rådande högkonjunktur. Den tredje vägen har snabbt visat sig vara en återvändsgränd.

Devalveringen i kombination med den internationella konjunkturuppgången gav regeringen en möjlighet att ta itu med de grundläggande obalanserna i svensk ekonomi. Men högkonjunkturen blev ett andrum som fick passera outnyttjat. Följden blir att Sverige står än sämre rustat när kostnadsfördelen är uppäten och konjunkturen åter vänder nedåt.

Socialdemokraterna är i själva verket oförmögna att föra en politik anpassad till dagens verklighet. De sitter fast i 1960-talets tänkande och besitter inga lösningar på 1980-talets problem. Det ingår inte i den socialistiska föreställningsvärlden att minska den offentliga sektorn och att skapa utrymme för alternativ till offentlig service. Socialpolitiken blir ett instrument för att förverkliga de socialistiska idealen, inte för att ge människorna social omsorg. Familjepolitiken blir en väg att stärka det

offentligas makt, inte att stärka familjerna. En för Sverige unik situation har uppstått där kommunisterna tillåts diktera villkor för att regeringsförslag skall kunna passera riksdagen utan voteringsnederlag. Formella förhandlingar som bekräftas i skrift förs mellan regeringspartiet och vpk. Sverige har kommit att styras av en röd-röd koalition.

Myten om att en socialdemokratisk regering skulle vara särskilt lämpad att hantera lönebildningsfrågor har krossats. Löneavtal har träffats som överstigit det tillgängliga samhällsekonomiska utrymmet. Regeringen har visat vägen genom att avtal först slutits för den offentliga sektorn på en alltför hög nivå. I strid med en uttalad önskan från regeringens sida om att avtalsförhandlingarna för hela 1985 skulle ha slutförts redan i oktober 1984 är läget på avtalsmarknaden fortfarande mer oklart än någonsin. Trots rådande högkonjunktur är arbetslösheten högre än vid socialdemokraternas makttillträde. Särskilt utsatt är ungdomen. Miljarder kronor har pumpats in för s. k. arbetsmarknadspolitiska åtgärder, nästan uteslutande förlagda inom den offentliga sektorn. Ungdomen sätts in i en terapikedja av ungdomsplatser för 16-17-åringar, ungdomslag för 18-19-åringar och specialarrangemang för 20-25-åringar i "Örebromodeller" eller motsvarande. Den praktiska yrkesutbildningen åsidosätts. Förslag om ny lärlingsutbildning avvisas. Få produktiva arbetstillfällen har skapats men kostnaderna för arbetsmarknadspolitiska åtgärder har trots högkonjunkturen varit enorma. En fortsatt socialdemokratisk arbetsmarknadspolitik i kommande lågkonjunktur vore förödande för Sveriges ungdom och för Sveriges ekonomi.

Under socialdemokraternas två år vid makten sedan valet 1982 har de offentliga utgifterna fortsatt att öka. Statsskulden har ökat från 330 miljarder kronor till 560 miljarder kronor. Detta har åstadkommit trots att regeringen visat stor uppfinningsrikedom när det gäller att hitta på nya eller att höja gamla skatter. Under mandatperioden har svenska folket fått en ny eller en höjd skatt i genomsnitt var tionde dag. Skattetrycket har höjts med i det närmaste 30 miljarder kronor, vilket nästan motsvarar statens samlade intäkter från skatt på inkomst av fysiska personer. Socialdemokraterna har dessutom slutgiltigt brutit mot skatteuppgörelsen den s. k. underbara natten genom att indexuppräknningen av skatteskalorna tagits bort. Regeringens uppfinningsrikedom när det gäller nya skatter har t. o. m. lett till att riksskatteverket för en av skatterna påpekat att administrationskostnader m. m. överstiger intäkterna.

Socialdemokraternas traditionella övertro på politiska och kollektiva lösningar parat med en misstro mot den enskilda människans förmåga och vilja att ta ett eget ansvar genomsyrar den socialdemokratiska regeringens handlande. Det offentligas intressen sätts framför den enskildes. Rättssäkerheten försvagas. Frihet i socialdemokratisk tappning blir en frihet för myndigheterna och inte en frihet för människorna. Valfrihet för medborgarna blir en valfrihet inom ramen för vad det offentliga kan erbjuda. Generella regler ersätts av selektiva myndighetsbeslut. Godtycket riskerar att hamna i högsätet.

Personer dömda till fängelse blir rutinmässigt frigivna efter halva strafftiden. Konsumtion av narkotika är tillåten. Resurserna är inte tillräckliga för att brott mot person eller egendomsbrott skall kunna beivras i tillfredställande utsträckning. Samtidigt prioriteras emellertid statens intressen genom hårdare straff mot dem som olagligt försöker undandra staten dess skatteintäkter. Brott mot staten betraktas som allvarligare än brott mot enskilda medborgare. Generalklausulen i skattelagstiftningen skärptes redan under mandatperiodens första år. Den s. k. angiverilagen skall tillse att staten får vad staten tillhör, oavsett om det är den som uppsåtligen undandragit staten skatteintäkter som får betala eller den som anlitat personen i fråga.

Bostadsbyggandet ligger på en historiskt sett låg nivå. Löftena om nya jobb till följd av ökat bostadsbyggande måste klinga falskt i öronen på dem som trodde på socialdemokraternas vallöften. I stället har regeringen infört en straffskatt på boendet, som särskilt hårt drabbar småhusboende och enskilt fastighetsägande, samtidigt som allmännyttan ytterligare favoriseras. Fastighetsskatten innebär också ett radikalt brott mot principen om skatt efter bärkraft. Särskilt allvarligt är också att regeringen med kommunisternas hjälp genomdrivit ett system som är så komplicerat att det är ogenomträngligt för vanliga människor och vars konsekvenser inte ens regeringen kan överblicka.

Planhushållnings- och socialiseringssträvandena är legio: fortsatt etableringskontroll för tandläkare, Dagmarförslagets försök att socialisera hela läkarkåren, förbud för lantbrukare att investera i nya djurstallar, möjlighet för regeringen att tillsätta och avsätta de ordförande man finner lämpligt i affärsbankernas styrelser, enbart fristående skolor som av regeringen anses tillföra det allmänna skolväsendet och "samhället" något nytt är berättigade till statsbidrag, daghem i privat regi skall inte få verka på samma villkor som kommunala eller kooperativt drivna daghem, osv. Företagens möjligheter till avdrag för forsknings- och utvecklingsarbete har avskaffats. I stället kan regeringen ge bidrag till de företag som enligt regeringen bedriver angelägen FoU-verksamhet. Genom att dra in företagsvinster till s. k. förnyelsefonder kan regeringen och facket bestämma vilka utbildningsinsatser som skall göras för olika företag. Löntagarfonderna har gjort sina första aktieköp och därmed påbörjat den största socialiseringsprocessen någonsin i svensk historia – en process som, om den får fortgå, obönhörligen leder till att vårt öppna och fria samhälle förkvävs och ersätts av planhushålllets slutna och konforma samhällssystem.

Den socialdemokratiska regeringspolitiken har lett till att enskilda människor tvingats dra åt svängremmen fler hål utan att kunna skönja några positiva framtida effekter av detta. Möjligheterna för den enskilda människan att av egen kraft och genom extra arbetsinsatser påverka sin egen situation har tvärtom försämrats. Svängrummet för politikerna har däremot ökat. Den politiska sfären omfattar en allt större del av människors vardag. Fler och fler beslut som rör den enskilde individen fattas över dennes huvud.

Alltmer visar att socialdemokraterna inte har några lösningar på dagens problem. Att de är oförmögna att tänka nytt. Att Sveriges problem inte kan lösas med mindre än att förstelnade strukturer bryts upp och systemförändringar genomförs. Att politiker inte skall ha mer makt att bestämma över medborgarnas vardag utan mindre. Att det krävs ett program som radikalt skiljer sig från den socialdemokratiska politiken.

Möjligheternas samhälle

Vårt lands problem kan bara lösas av dess medborgare. Politisk omfördelning, nya regleringar och restriktioner, ett fortsatt skärpt skattetryck och en alltmer omfattande rundgång kommer att förvärpa de grundläggande obalanserna i det svenska samhället. I stället måste politiken inriktas på att lägga en grund för mänskligt skapande. Det överordnade målet skall vara att stärka den enskilde och familjen i stället för staten och politikerna. En ny reformpolitik måste komma till stånd, där reformerna syftar till att ge familjerna ekonomiskt oberoende, att skapa mångfald och valfrihet mellan olika varor och tjänster och att åstadkomma en avreglering och avpolitisering av samhället.

Om Sverige fortsätter att föra den politik som bedrivits under lång tids socialdemokratiskt regeringsinnehav, och under den senaste mandatperioden, kommer också underskotten och obalanserna att fortsätta prägla vårt land. Öppenhet, initiativ och förmåga till förändring kommer att ytterligare sättas på undantag.

Mot det kollektivistiska och mästrande samhälle som bär socialdemokraternas signum står den politik moderata samlingspartiet företräder. Vårt mål är möjligheternas samhälle. Det är en politik som på varje område strävar efter att vidga medborgarnas fria val och möjligheter, i stället för att beskära dem. En politik som förenar en stark respekt för enskilda människors frihet och integritet med tron på det personliga ansvaret och kravet på samhällsgemenskap är alternativet till en alltmer kollektivistisk och dogmatisk socialdemokrati.

Moderata samlingspartiet är alltid berett att söka gemensamma lösningar på vårt lands problem. Enighet mellan demokratiska partier har ett stort värde. Men enighet är inget självändamål. Moderata samlingspartiet kommer aldrig att medverka till kollektivistiska och socialistiska lösningar. Det förblir vår ambition att sträva efter nära och omfattande samarbete mellan de partier som har en gemensam icke-socialistisk grundsyn. En bred parlamentarisk bas innebär bättre förutsättningar för en framgångsrik regeringspolitik. Det är en icke-socialistisk trepartisamverkan som skapar de bästa förutsättningarna för den politik som Sverige behöver.

Det möjligheternas samhälle som vi vill skapa innebär att familjerna får praktisk och ekonomisk möjlighet att själva välja boende, barnomsorg, skola och sjukvård utan att diskrimineras ekonomiskt eller utsätts för pekpinna

från politikerna.

Vårt lands välfärd skapas ur vår förmåga att producera effektivt och efter marknadens önskemål. Marknadsekonomi är ett ekonomiskt system för en effektiv produktion mätt med det enda möjliga måttet – den enskildes egna önskemål om tillgång till varor och tjänster. Den fria marknaden måste stärkas i Sverige. Områden som i dag omfattas av offentliga monopol måste öppnas för företagande och nyskapande. Utvecklingen av tjänstesektorn får inte kvävas av monopol, regleringar och politiska hinder.

Ekonomisk frihet är en förutsättning för möjligheternas samhälle. En fri ekonomi, byggd på enskild äganderätt till produktionsmedlen, är den främsta garanten för mångfald och ekonomisk effektivitet. Ett system som beskär den enskildes frihet att producera kan aldrig vidga hennes frihet att konsumera efter eget önskemål.

I en fri ekonomi ges företagen klara och entydiga spelregler, som respekteras även av politikerna. De kollektiva löntagarfonderna skall avskaffas för att säkra en dynamisk och öppen ekonomi. Företagens vinstmedel används bättre av företagen själva än av politiker och fackliga organisationer. Utvecklingen mot inlåsnings av vinstmedel i politiskt kontrollerade fonder och räntelösa konton måste brytas.

Det behövs skapas ett bättre klimat för skapandets drivkrafter. Det går inte att skapa ett gynnsamt klimat för arbete och sparande, om arbete och sparande bestraffas genom skattesystemets utformning. Målsättningen måste vara att långsiktigt och varaktigt sänka skattetrycket. Insatser som sänker marginalskatten och marginaleffekterna skall prioriteras. Moderata samlingspartiet har därför lagt förslag om en skattereform, som efter tre år innebär att flertalet heltidsarbetande har en marginalskatt på högst 40 % med 70 % för de högsta inkomsterna.

En skattereform är också den viktigaste insatsen för att göra familjerna ekonomiskt självständiga. Vanliga familjer skall kunna försörja sig på sin egen lön, när skatten är betald. Rundgången, som höjer familjernas skatteutgifter för att öka deras bidragsinkomster, och som i slutändan endast försämrar familjernas handlingsfrihet och standard, måste brytas. Familjer som inte är ekonomiskt självständiga blir svagare familjer och därmed familjer som är sämre rustade att ge barnen en trygg och stabil uppväxtmiljö.

Skatten skall ta hänsyn till försörjningsbördan. Det system med barnavdrag som förordas av moderata samlingspartiet tillgodoser detta krav. Familjepolitiken skall ge familjerna valfrihet och valmöjligheter. Ökad valfrihet innebär ökat självbestämmande för familjerna och lägre kostnader för stat och kommun. Inga centrala regleringar och påbud kan fördela knappa tillgångar för barnomsorgen bättre än den fördelning som sker genom familjernas fria val. Inga politiska församlingar kan avgöra barnens bästa bättre än de enskilda familjerna. Olika former av barnomsorg måste tillåtas verka på lika villkor.

Familjernas möjligheter att fritt välja hur de skall bo skall stärkas. Det

måste skapas en större mångfald såväl mellan olika typer av bostäder som mellan olika upplåtelseformer. Det måste bli lättare att äga sitt hem. Många vill äga sin bostad. Det vi själva äger kan vi också påverka och ta ansvar för. Samtidigt befrias stat och kommun från stora kostnader i form av subventioner och hämmande byråkrati.

Moderat socialpolitik ger utrymme för personligt ansvar. Det viktigaste sociala skydds nätet är det som bygger på enskilda människors ansvar och initiativ. Det offentliga insatser för att skapa grundtrygghet skall vara ett komplement till den enskildes ansvar, inte tvärtom. Frivilliga insatser, idealism och enskilda initiativ måste uppmuntras, och insatser sättas in där de bäst behövs.

I möjligheternas samhälle finns ett utbildningssystem som sätter kunskaper i högsätet. Goda och användbara kunskaper är den enskildes viktigaste tillgång i livets olika skeden. Vår generation har ett ansvar att förvalta de kunskaper och erfarenheter som tidigare generationer kan förmedla. Men vi har också ett ansvar att föra de kunskaperna vidare och se till att nästa generation blir den dittills bäst utbildade. Kunskaper skall mätas. Den kravlösa skolan är den största otjänst vi kan göra våra barn.

Skolan skall inte bara förmedla användbara kunskaper och färdigheter, utan också viktiga normer och ideal.

Genom ett system med lärlingsutbildning ges de unga yrkeskunskaper och kontakt med arbetslivet, vilket förbättrar deras möjligheter till arbete efter utbildningen.

Möjligheternas samhälle är ett rättssamhälle. Lagstiftningen och rättssamhällets främsta uppgift är att garantera den enskildes säkerhet och integritet, inte att underlätta myndigheternas arbete och administrativa rutiner. Den enskildes möjlighet att hävda sin rätt måste gå före statens ständiga strävan att utvidga sina befogenheter.

Brott mot staten får inte bedömas allvarligare än motsvarande brott mot enskilda. Det är snarast viktigare att staten värnar den enskildes rätt, eftersom den enskilde i en konflikt med staten alltid är den svagare parten.

Principen att var och en skall betraktas som oskyldig tills motsatsen är bevisad skall gälla lika orubbligt när det misstänkta brottet drabbar det offentliga. Lagstiftning som generalklausulen mot skatteflykt, bevissäkringslagen och den s. k. angiverilagen, som riskerar att leda till godtycke och rättslöshet, måste ändras. Förslag om omvänd bevisbörda till den enskildes nackdel måste avvisas.

Kontroll och förhör av enskilda medborgare skall grundas på misstanke om brott. Enskilda medborgare och företag skall inte behöva bevisa sin oskuld för att inte på förhand bli behandlade som brottslingar.

Respekten för den enskildes integritet måste stärkas. Kollektivanslutningen av fackliga medlemmar till ett politiskt parti är ett övergrepp mot den enskildes integritet. Riksdagens upprepade uttalanden mot kollektivanslutningen har inte respekterats. Organisationsklausuler i kollektivavtal gör

fackligt medlemskap i praktiken obligatoriskt på många arbetsplatser. Medlemskap i politiskt parti eller facklig organisation skall nås genom ett fritt och självständigt beslut av den enskilde. Det är endast den principen som är fullt förenlig med den respekt för den enskilde som en levande demokrati skall bygga på. Den negativa föreningsrätten måste säkras i lag och kollektivanslutning till politiska partier måste förbjudas.

Kontroll av medborgare som bygger på datasamkörningar måste avvisas. Användning av personnummer, som underlättar datasamkörningar av personregister, skall begränsas.

Det grundlagsskydd för vissa viktiga fri- och rättigheter som infördes av den borgerliga majoriteten innebar en viktig framgång i arbetet för att stärka den enskildes rätt. Det arbetet måste nu återupptas.

Den enskilde och samhället

Den enskilda människans möjligheter att hävda sig gentemot en allt starkare statsmakt har alltmer försvårats under senare år. I och med att det offentliga i dag griper in och bestämmer på allt fler områden som tidigare låg inom den enskildes revir har kraven på att skydda hans integritet och möjligheter att bestämma över sitt liv ökat.

Dessa frågor har hittills inte fått den uppmärksamhet inom författningsdebatten som de förtjänar. Det är emellertid viktigt att arbetet på det konstitutionella området inriktas på att skydda och utveckla den enskildes frihet.

Moderata samlingspartiet verkar för ett samhälle där individen har reella möjligheter att hävda sina intressen mot den offentliga makten. Den utveckling som lett till att människorna i växande utsträckning tvingas underordna sig statsnyttan måste brytas.

Författningsdebatten i Sverige har länge kretsat kring mer traditionella konstitutionella tvistefrågor såsom mandatperiodernas längd, skilda eller gemensamma valdagar etc. I betydligt mindre utsträckning – ibland ej alls – har uppmärksamhet ägnats åt individens roll och behovet av att skydda också minoritetens rätt.

Folkstyrelsekommittén

En rad försök under 1970- och 1980-talen att nå enighet om en förändring av den svenska grundlagen på just dessa områden har misslyckats. F. n. arbetar folkstyrelsekommittén med problemet.

Moderata samlingspartiets uppfattning är klar. En förlängning av de nuvarande mandatperioderna till fyra år skall ske. Detta förutsätter emellertid skilda valdagar för riks- och kommunalval. Härigenom garanteras väljaren möjlighet att göra sin stämma hörd i val under den utsträckta mandatperioden.

Genom en sådan reform minskas kommunalvalens beroende av rikspolitiken. De kommunala frågorna ges en starkare ställning.

Stärk riksdagens ställning och reformera riksdagsarbetet

Riksdagens ställning har i olika avseenden försvagats. Vid majoritetsregeringar har möjligheterna för oppositionen att direkt påverka varit begränsade, då den svenska författningen i praktiken saknar minoritetsskydd.

Bl. a. massmedias allt snabbare förmedling och behandling av nyheter har lett till att riksdagens betydelse som ett nationellt debattforum har minskat. Riksdagsdebatterna har oftast kommit för sent och varit så utformade att de haft svårt att få genomslagskraft.

En reformering av riksdagsarbetet framstår som alltmer angelägen. Snabbheten att genomföra debatter i dagsaktuella frågor måste öka.

Andra åtgärder är att minska antalet riksdagsledamöter för att göra riksdagsarbetet mer hanterligt och effektivt. Offentliga utskottsutfrågningar skulle vidare öka intresset för riksdagen.

Förbättrat minoritetsskydd

Många länders författningar innehåller olika former av skydd för den politiska minoriteten. Det kan t. ex. gälla krav på kvalificerad majoritet för att avgöra vissa typer av frågor eller möjligheter för minoriteten att skjuta en fråga framåt i tiden innan slutligt ställningstagande sker. Vanligt är också att en minoritet kan genomdriva att ett ärende bereds på särskilt sätt.

Den svenska riksdagen har få bestämmelser om minoritetsskydd. Möjlighet finns dock för en minoritet i ett utskott att få ett ärende lagrådsbehandlat. Denna rätt har emellertid flerfaldiga gånger under senare tid på ett godtyckligt sätt satts åt sidan av majoriteten. Det finns mot denna bakgrund anledning för folkstyrelsekommittén att se över bestämmelserna vad gäller lagrådsremiss så att minoritetens rätt skyddas effektivare än vid nuvarande ordning.

Riksdagsordningen bör emellertid också kompletteras med andra former av minoritetsskydd. Exempel på detta är att en minoritet ges rätten att skjuta en frågas avgörande framåt i tiden. För beslut i vissa frågor kan föreskrivas att kvalificerad majoritet erfordras. Frågan om minoritetsskydd finns med i direktiven till folkstyrelsekommittén. Vi utgår från att denna utarbetar konkreta förslag som är ägnade att stärka minoritetsskyddet i författningen.

En annan möjlighet i detta avseende erbjuder folkomröstningar. Som ett komplement till den parlamentariska demokratin har folkomröstningarna ett stort värde. En minoritet i riksdagen bör ges rätt att begära folkomröstning. En sådan rätt finns i dag bara vad avser grundlagsfrågor men bör utsträckas till frågor som rör den enskildes fri- och rättigheter. Folkstyrelsekommittén bör närmare utreda hur en avgränsning kan ske.

Författningsdomstol

Sverige saknar författningsdomstol. Däremot finns i den svenska författningen inskriven s. k. lagprövningsrätt, dvs. rätt för domstolar att ta ställning till lagars och författningars förenlighet med grundlagen.

En författningsdomstols främsta uppgift skulle vara att säkerställa att regeringsformens fri- och rättigheter verkligen efterlevs av de politiska organen och av förvaltningen. Härigenom skulle en författningsdomstol bli ett skydd för den enskilde mot samhället.

Frågan om en författningsdomstol har inte varit föremål för någon större debatt i Sverige. Utvecklingen mot en allt starkare statsmakt, verksam på allt fler områden och ett minskat intresse att se till minoritetens rätt i skilda sammanhang gör emellertid att frågan om inrättande av en författningsdomstol har fått stor aktualitet. I lämpligt sammanhang bör frågan om inrättande och eventuell utformning av en sådan göras till föremål för en noggrann utredning.

Sverige och Europadomstolen

På senare år har Sverige fällt i flera uppmärksammade mål i Europadomstolen i Strasbourg. Det gäller bl. a. för brott mot egendomsskyddet och för alltför långa anhållandetider. Därutöver har Sverige fällt för brott mot den rättsordning som stadgas i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna. I denna stadgas bl. a. att den enskilde skall ha rätt att få sin sak prövad av domstol eller domstolsliknande organ.

Vidare har Sverige tvingats ingå förlikning i flera fall för att undvika att formellt fällas av domstolen. I något fall har ändringar gjorts i svensk lagstiftning för att förekomma ett fällande utslag i Strasbourg.

Antalet fall som av svenska medborgare har förts till kommissionen och domstolen i Strasbourg har ökat starkt under senare tid. Det finns anledning att från svensk sida följa utvecklingen med största uppmärksamhet och vidta åtgärder för att undvika att fler fällande domar blir verklighet.

Detta förutsätter att en genomgång görs av svensk lagstiftning för att undersöka om den verkligen står i överensstämmelse med konventionen om de mänskliga rättigheterna. Krav på att så sker har flerfaldiga gånger framförts i riksdagen av moderata samlingspartiet men avvisats.

Vi upprepar nu kravet på en genomgång. Sverige riskerar i annat fall fler fällande domar. Det borde vara självklart att Sverige – utomlands känt för att ofta kritisera andra stater vad gäller mänskliga rättigheter – vidtar snabba åtgärder för att se till att den egna lagstiftningen uppfyller konventionens krav på ett fullgott skydd för de mänskliga fri- och rättigheterna.

Rättighetsskyddet i grundlagen

Trots vissa förbättringar under senare tid har den svenska grundlagen fortfarande stora brister vad gäller skyddet för vissa fri- och rättigheter. Det gäller så viktiga områden som egendomsskyddet, närings- och yrkesfriheten.

Moderata samlingspartiet har under en följd av år krävt att skyddet på dessa områden skall förstärkas och ges en plats i grundlagen. Vi upprepar detta krav. Utvecklingen har gått mot allt större svårigheter för den enskilde att utöva näring och yrke. Såväl formella som reella hinder finns och nya tillkommer i snabb takt. Den enskilde blir alltmer utlämnad åt samhällets godtycke.

Rätten till personlig egendom och skydd för denna är grundläggande i alla västerländska demokratier. Detta skyddas icke på ett fullgott sätt av den svenska grundlagen. Som tidigare visats har också Sverige nyligen fällt av Europadomstolen för brott mot just egendomsskyddet.

Det är viktigt att egendomsskyddet stärks i grundlagen. Ett sådant skydd måste ta sikte på att ge egendomsrätten inte bara ett formellt och principiellt skydd utan också att reellt säkerställa den.

Den ökade datoriseringen av samhället understryker ytterligare behovet av rätten till ett fullgott skydd för den personliga integriteten. Dataskyddet bör därför skrivas in i regeringsformen.

JO-ämbetet och ämbetsansvaret

Sverige var först i världen med att införa ett ombudsmannasystem till skydd för enskilda medborgare gentemot övergrepp från den offentliga makten. Detta system finns i dag i ett stort antal länder, delvis efter svensk modell.

Den enskildes rättssäkerhet förutsätter ett effektivt JO-ämbete. JO:s möjligheter att ingripa har begränsats genom avskaffandet av ämbetsansvaret 1975. Antalet åtal från JO:s sida har minskat drastiskt till några få per år.

Det har hävdats att JO:s främjande av rättssäkerheten i första hand bör ta sig uttryck i de uttalanden som görs av JO. Dessa skall vara så utformade och förenade med en sådan tyngd att de leder till efterrättelse utan att de förenas med åtal eller liknande åtgärder.

Det är tveksamt om detta verkligen varit fallet under senare år. Det finns mot denna bakgrund anledning att på olika sätt stärka JO:s ställning. Inte minst bör detta ske genom att hans sanktionsmöjligheter görs effektivare.

Ett led i denna strävan är att ämbetsansvaret återinförs. Vi förordar att så snart sker.

Beträffande JO:s ställning och ämbetets utformning i övrigt pågår f. n. en särskild utredning som beräknas avsluta sitt arbete under innevarande år. I avvaktan på dess slutsatser och rekommendationer avstår vi från att nu lägga fram konkreta förslag till reformer. Vi utgår från att JO-utredningen lägger

fram förslag som leder till att ämbetets effektivitet och sanktionsmöjligheter stärks.

Medborgarna och myndigheterna

Antalet lagar och föreskrifter har under senare år ökat i allt snabbare takt, samtidigt som de ofta blivit alltmer komplicerade och svåra att förstå. Detta placerar den enskilda människan i ett underläge gentemot myndigheterna. En viktig strävan från rättssäkerhetssynpunkt måste därför vara att verka för en utveckling som gör att relationerna mellan medborgare och myndigheter sker utifrån likvärdiga förutsättningar.

Det kan starkt ifrågasättas om det nuvarande stora antalet lagar med ofta detaljerade föreskrifter på de mest skilda områden är nödvändiga. Ett brett upplagt arbete måste igångsättas för att mönstra ut eller förenkla lagar som är onödiga eller leder till icke godtagbara inskränkningar i den enskildes rätt.

Ett led i strävan mot bättre möjligheter för den enskilde att hävda sin rätt mot samhället är att likformighet införs vad gäller de tidsfrister som gäller vid myndighetsinfordrande av olika uppgifter från den enskilde. En översyn bör ske av de olika tidsgränser som i dag finns. Därvid bör målsättningen vara att samma krav i princip skall ställas på myndigheterna som på den enskilde vad gäller lämnande av uppgifter, besked i olika frågor etc.

Det är viktigt att ansvar kan utkrävas av tjänstemän i offentlig tjänst. Som nämnts tidigare anser vi att ämbetsansvaret skall återinföras.

Ett problem som blivit akut under senare år är ansvaret för de uppgifter som registreras i dataregister av skilda slag. Felaktigheter härvidlag kan ofta leda till avsevärda problem för den enskilde som drabbas av felen. Svårigheterna att snabbt få rättelse och utkräva ansvar av den som är skyldig är betydande. Möjligheterna att få skadestånd för den som drabbats av lidande för felaktiga åtgärder från myndighets sida är ytterst begränsade.

Klara regler måste skapas för hur datoriserade personregister skall föras och hur ansvar och skadestånd skall kunna utkrävas av den som drabbats av registreringsfel.

Datatekniken har inneburit att den enskildes integritet beskurits med hänvisning till samhällets krav på effektivitet i sin hantering av känsliga personuppgifter. Moderata samlingspartiet kan aldrig acceptera att samhällsliga effektivitetskrav tillåts vara utgångspunkten för åtgärder på integritets-skyddsområdet. Det är tvärtom så att den enskildes krav på integritet och sekretess måste vara styrande för lagstiftningen och myndigheternas praktiska hantering av olika dataregister.

Ett typexempel på vilka följder datatekniken kan få är skatteområdet. Den nya sekretesslagen syftade bl. a. till att undanröja oklarheter rörande sekretessen i rådande lagstiftning härvidlag.

I själva verket har emellertid en allvarlig förändring skett i och med att beslutsmotivering om avvikelser från inlämnad självdeklaration i praxis blivit

offentlig. Denna kan innehålla för den enskilde känsliga uppgifter om hans ekonomi och personliga levnadsförhållanden. Röjandet av sådan information kan i vissa fall vålla allvarlig skada. Inför risken att integriteten inte är säkert skyddad kan det också befaras att deklaranterna underlåter att lämna för korrekt taxering nödvändiga uppgifter.

Frågan om effektiv sekretess vad gäller taxeringen i första instans har nyligen behandlats av konstitutionsutskottet. Utskottets majoritet ville inte medverka till att klarlägganden gjordes så att den ursprungliga sekretessgraden återställdes.

Det är viktigt att så sker. Vi föreslår därför att 9 kap. 1 § i sekretesslagen ändras så att skatteseekretessen i första instans, i de avseenden som här har berörts, görs absolut.

MBL inom regeringskansliet

Sedan 1976 föreligger ett avtal mellan staten och vissa personalorganisationer om tillämpning av MBL-lagstiftningen inom regeringskansliet. Internationellt är detta unikt. Genom att MBL-förhandling sker om vissa regeringsförslag ges de aktuella personalorganisationerna möjligheter att påverka politiska beslut i en särskild ordning.

Det har visserligen sedan avtalet kom till skett en begränsning av de ärenden som på detta sätt MBL-förhandlas. Strävan har varit att undvika formell MBL-förhandling av utpräglat politiska ärenden.

Någon klar gränsdragning är emellertid knappast möjlig att göra. Oenighet har också rått om klassificeringen av vissa ärenden med bl. a. behandling i arbetsdomstolen som följd.

Det är inte rimligt att en MBL-behandling sker av regeringens propositioner till riksdagen och andra regeringsbeslut. Riksdagens konstitutionsutskott har under senare år granskat utvecklingen på området och kommit fram till att en ytterligare begränsning av tillämpningen av MBL inom regeringskansliet bör ske.

Det enda rimliga är emellertid att helt avskaffa MBL vad gäller regeringsbeslut. Vi förordar att så sker och att det nu gällande avtalet sägs upp. I samband härmed bör ändringar ske i nuvarande MBL-lagstiftning så att det klart framgår att MBL icke skall tillämpas vid beredningen av regeringsförslag.

Hemställan

I motionen har lagts förslag som medför lagändringar. Det bör ankomma på utskottet att utforma erforderliga sådana ändringar.

Med hänvisning till vad som anförts i denna motion hemställs

1. att riksdagen beslutar att uttala att fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riksdags- och kommunalval bör införas,

2. att riksdagen beslutar att uttala sig för att minoritetsskyddet i regeringsformen och riksdagsordningen skall stärkas,
3. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att frågan om införandet av en författningsdomstol bör utredas,
4. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en genomgång av svensk lagstiftning i avsikt att bringa den i överensstämmelse med de krav som Sveriges anslutning till Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna medför,
5. att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla om förslag till grundlagsskyddad egendomsrätt samt närings- och yrkesfrihet i enlighet med vad som i motionen anförts,
6. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om grundlagsfäst dataskydd,
7. att riksdagen beslutar att i lag förbjuda kollektivanslutning till politiskt parti,
8. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om återinförande av ämbetsansvaret,
9. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en genomgång av lagstiftningen i syfte att utmönstra onödiga lagar,
10. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en översyn av de tidsgränser som myndigheter kan ålägga den enskilde för införande av uppgifter etc. i syfte att öka den enskildes möjligheter att hävda sin rätt mot det allmänna,
11. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om en översyn av reglerna för ansvarighet vid förande av dataregister,
12. att riksdagen beslutar att skattesekreteressen i första instans skall vara absolut vid beslut om avvikelser från självdeklaration.

Stockholm den 15 januari 1985

ULF ADELSON (m)

INGEGERD TROEDSSON (m) LARS TOBISSON (m)

PER-OLOF STRINDBERG (m) PER PETERSSON (m)

ANDERS BJÖRCK (m) CARL BILDT (m)

NILS CARLSHAMRE (m) STAFFAN BURENSTAM LINDER (m)

ROLF DAHLBERG (m) ROLF CLARKSON (m)

L. ARNE ANDERSSON (m) INGRID SUNDBERG (m)

i Ljung